

UNAMUNO ERAGILLE

Bildurtuta egoteko bezelakoa da artu dedan gaia: Unamuno eragille. Zertaz itzegin nik, eta Unamuno'ri buruz. Unamuno'z eta gaur, kondenatu berria dalarik. Au gaia nerea!

Eta, alaz ere, emen nauzute ni, gertu, Unamuno eragilleak berak eraginda. Itzegin egingo luke berak nere egoeran, eta orixe egingo nik.

Eta euskaldun berriekiko Unamuno bezin eragille ba nintz ni, pozik geldituko nintzake.

Ia ba euskaldun berriok ausartzen zeraten. Eta berdin esaten di-zuet gazte guzioi.

Eta nere arloan bete-betean sartu baño leenago, gauza bat esan bear Unamuno euskaldunaz. Bestela, uts aundi bat egingo nuke; eta aipatu bearrean nago. Badakizute dagoeneko nundik nora noan: euskera gorroto izan zuen Unamuno'k. Bai jaunak: gorroto da itza, naiz-eta asko estutzen ba gaitu ere euskaldun aundi batek ala jokatu zuela aitortu bearrak.

Eta berak zuen kategoria izanda, bi aldetatik galdu genuen euskaltzaleok: gure izkuntzaren alde egin zezakeana egin etzuelako batetik; eta euskeraren aurka egin zituen alegiñakatik bestetik. Idazle bikaña izan zanak etzigen euskeraz ezer utzi, olerkitxo batzuek baizik. Unamuno galdu genuen euskerarentzat, Baroja galdu degun bezela; eta erderaz egin zuen lanari begiratuta, miña degu biotzean gure izkuntzaren beraka sentitzen dugunok. Nai izan ba lu, zer etzuan egingo bilbotar ospatsuak? Erdal-literatura landu ta aberatsean bera dan bezin aipagarria izanik, zer mallatakhoa izango zan gurean? Piztu egin zezakean Unamuno'k gure izkera, ta etzuen alere deus egin bere alde; asko ordea zanpatzeko. Orduko euskera etzan gauza jakintzako gaiez jarduteko; ta au zala-ta, euskera gaitu ta eraberritu bearrean, baztertu egin zuen.

Etzan, ez, ixildu. Bere eragin eta indar guziez idatzi zuen euskeraren kontra; bere lan guzietan sakabanatuta ditugu iskirioak eta iraiñak. Eta bere jarraile asko bide galgarri onetatik abiarazi zituela,

nola ukatu? Kalte egin zigun beraz bere jokabideak; baña kalte aundiagoa utzi digute euskerari buruzko bere lanak, euskal idazle asko okertu bait-dituzte.

Au guzia tristea izanda ere, tristagarriago zaigu gaztetango bere jokaera jakitean.

Unamuno Bilbo'n jaio zanean euskeraz etzan an pitin bat baizik mintzatzen. Aro artan banaka batzuek kenduta gañerako guziak erdaldunak ziran; baita gure Unamuno ere.

Eta zer egin zuen? Euskeraz ikasi. Euskaldun berria degu ba Unamuno. Ta edozein izkuntza ikasi duenak ondo daki artarako bear dan adorea.

Euskera maite izan zuen Unamuno'k, berak liburuetan esaten duen bezela. "Milla Olerki Eder" liburuan agertu da bere lanen bat. Ez nuke nik esango oso ona danik, ez; baña euskaldun berri batek egiñak dira, ta gauza bat erakusten dutelako aipatzen ditut emen; euskera maite izan zuala, ain zuzen.

Ez ori bakarrik. Geiago ere egin zuen Unamuno'k: euskeraz jabetu zan, eta Bizkaiko Diputazioko Euskal-Katadera eskeñi zanean, Unamuno joan zan azterketara. Ta irabazi etzuela jakiteak ez du ezer adierazten, Azkue'k kendu baitzion dalakoa.

Unamuno ba euskaltzale izan zan gaztetan. Eta nola aldatu zan gero ainbesteraño? Ez dakit nik osotoro. Baña zio bat aipatu bearra dago: Madrid'era joan bear izan zuen karrera ikastera, ta egonaldí onek eragin zion ez gutxi, arek berak aitortzen zuen bezela. Kanpora aldegin bear izan zuelako, ta au, egia esan, emen Unibersidaderik ez genuelako gertatu zan. Lortuko aal degu aurki!

Eta Unamuno euskaldunaz oar ori esanda, igaro gaitezen Unamuno eragillearengana. Ots, goazen arira.

Danok dakizute noski, Unamuno'ren bi liburuekin gertatu dana: irakurri ezin ditezken liburuetako "Indize"an sartu dituztela. Nola ori?

Arritu egin dira asko. Indizean Unamuno! Bearbada emengo batzuek etzenekiten; bañan orain dala urte gutxi istillu gorria sortu zan Unamuno'ri buruz. Santu egin nai zuten Unamunozaleak, eta artikulua ere idatzi ziran erruz au lortzeko. Beren ustez erlijiozko kezka larria izan zuen Unamuno'k santuak izan zuten bezin bizia, ta bere santutasuna ospa zedilla eskatzen zuten.

Orain, berriz, herejeen zerrendan sartuta, zer pentsatuko? Nola ulertu diteke aurkatasun au?

Baña Unamuno'ren liburuak ezagutzen zituena, ez da arritu. Iritzi ta aburu guziak arkitu ditezke aietan; une batean gauza baten alde ba dago, kontra jarri da geroxeago.

Auxe esaten zioten sarri bere kontra zeuden askok: artikulua bategan edozein joera defenditu ondoren, aurka jartzen zala urrengoan.

Unamunok alere etzuen onetzaz jaramon audirik egiten, ez baitzitzaion ardura bere buruaren aurka betbetan biurtzea.

Onengatik, bere idaz-lana zatika aztertzen ba da, fraseka esate-rako, eroren batena ematen du. Ez bide-dago argan joerarik. Bañan erabat artuta, garbi nabarmentzen da eriotzaren larrimifi etsia duela aritzat.

Une batean santu dirudi; ta ondorengoan, edozertarako seguran-tzia ezabatuta duela, biraua dario.

Ukatu egiten da askotan.

Gañerantzean, izaeraz zetorkion nunbait joera au. Baña tinkatu egin zan gero bere pentsakeragatik. Paradoja maite zuen, eta au zitzaion argi-iturri bakarra: "Oi danez nabarmendu ez dan egia bat agertzen du paradojak", esan oi zuen. Eta beste batean: "Zentzu onaren lelakeria ta txepelkeriak sendatzeko, paradoja bezelako sendagairik ez dago."

Kierkegaard'en eragiña agertzen zuen onetan. Eta orrela, bere aiurria eta pentsakera egokiturik, finkatu egin zan Unamuno lojika gutxikoa, ta bere kontradizio edo aurkatasunak ugaritu.

Alere, ezin uka, herejea degu Unamuno. "Del Sentimiento Trágico de la Vida" liburuan garbi agertzen da bere okerra: egia arkitzeko almena ukatzen dio pentsamenari, ta sentimen utsaren bidetik abiatzen da. Au modernismo utsa da, ta herejia au elizak bereziki esetsi (1907) zuen ezkerro, ez nau batere arritu Unamuno bera esesteak.

Unamuno herejea degun aldetik, ba, "Indize"an sartzea ez da arritzekoa. Baña, esan degu leen, toki batzuetan kristau zintzo dirudi Unamuno'k, kezka bizia erakusten du danean, eta auxe de noski bera santu egiteko bide eman zuena.

Onela dala-ta Unamuno'k ain bereziki maite zuena arkitzen da bere nortasunean: paradoja bat. Bere buruaren aurka dagoela pentsa liteke. Sarri zion berak: "Unamunozaleen partidu bat sortzen ba da, neu izango naiz bere lenbiziko etsaia." Mundu guziaren kontra zegoen, beti ari zan aldatzen, eta onengatik arki diteke bere lanetan gauza berari buruz alde ta aurka, goraka ta beraka.

Kierkegaard aipatu det leen, eta bere "anaia Kierkegaard" berriz aipatu bearrean nago. Onengatixe ikasi zuen danemarkerez, eta gutxi bezela bere "anaia" orren filosofia ezagutu. Esistentzialismoa zer zan emen iñork etzekielarik, Dinamarka'ko izkuntza ikasi zuen Unamuno'k, arek eraginda, ta aurrenik ezagutarazi zigun gero famatua izango zan Soren Kierkegaard. Bai jaunak: esistentzialista goiztarra degu Unamuno, esistentzialista aparta, primerakoa. Aita Sciacca'k ari buruz esan zuena gogoraziko dizuet: "Unamuno ta Kierkegaard dira esistentzialismoaren aintzindariak."

Alere, Unamuno'k etzuen bizar zikin narratxik, ezta orrelako itxurarik. Ez uste izan... Egiatzko esistentzialista degu. Eta egiatzko

esistentzalismo au igaro ez-baña geure giarra dala uste det nik. Onengatik bizirik dago guban Unamuno, eta bizirik diraelako sartu dituzte Indizean bere "Del Sentimiento Trágico" ta "La Agonía del Cristianismo". Oraindik asko irakurtzen diralako, oraindik ere eragin aundia izan dezatekelako.

Zirikatu egin nai zuen aurretik Unamuno'k, gero pentsarazteko; ta onengatik ari da eten gabe irakurlea zula ta zula. Arek berak zion: "Jendea su ta gar jartzea kontzientziaren betebearra izan ditek." Ta "erein egin bear dira gizonagan zalantza-biik, kezka-miñak, baita etsipenekoak ere —Bai noski! Zergatik ez? Etsipenekoak ere bai!— eta ori dala-ta zoriona esaten dana galtzen ba da (eta zoriona inñundik ere ez dana, noski) ez da ezer galdu."

Kezkatu egin nai du. Eta, berak zuen luma trebea izanda, geienetan inguratzen du. Julián Marias en ustez "egundoko eragiña du zirikatzen"; eta beste batean esan du bi zatitan zatitu ditezkeela España'ko gazteak: Unamuno'ri irakurri diotenak, eta Unamuno'renik ezer irakurri ez dutenak. Eta egia da, nere ustez beñipein.

Nazka ematen dio Unamuno'ri, kezkak eta gertaerak solas-gaitzat arteak. "Munduan gertatzen dan ia guzia izketa-gaia besterik ez da askorentzako."

Unamuno'rentzat, ordea, kezkabide gogorra da dena, ta larrimiñik gabe nola bizi ote ditekenez ez du entenditzen. Zertarako gaude munduan? Zertarako jai ogera? Zertarako? Pentsatu egin dezakegu, miña sentitzen degu, zorion-egarriak zulutzen gaitu, ta galdetzen du: "Zer dala-ta? Zerbait adierazten du onek guziak." Bost ajola zaio Unamuno'ri "jakitea" bera: gizona zertarako dan ez ba dakigu, ez dakigu ezer. Gizonarena ez beste danak sasi-jakintzak dira beretzat: "Izpiritua azitzeko... Ez! "Jakiteko jakin! Egiagatik egia!" Ori ez da gizonetzkoa." Eta geroxeago: "Zertarako" bat billatu bear." Au zan beti zerabilen galdera.

Jakite utsak, esan degu, iguin ematen dio. Orobat ere metaphisikak; eta onetan Gide'kin bat dator. Gizonaren auzia argitu nai du, ez besterik. Besteak ez dira, izan ere, benetako auziak. "Nundik nator ni? Bizi naizen mundua nundik dator? Azi nauen mundua nundik? Eta, nora noa ni? Inguratzen nauen guzia nora ote? Zer adierazten du onek? Elikatzeko bere bear aberekoietatik jareginda, auek dira gizonaren galderak. Eta, ondo begiratuki, galdera oien muñean, gogo aundiagoa ikusiko degu "zertarakoa" ezagutzeko, "zergaitik" bat jakiteko baño. Ez degu karia bear, xedea baizik".

Gizonaren betekizunak larritzen du Unamuno, ta gizonari dago-kion eran argitu nai du: "Ezur aragizko gizona da filosofoa, ta bera bezelako ezur aragizko gizonai aiertzen da. Nolanai ere, borondateaz filosofatzen du, sentimenaz, ezur aragiaz, arima ta gorputz osoaz, eta ez gogamenaz bakarrik."

Gizontasuna dario Unamuno'ri, berak erderaz "hombredad" esango lukena. Gizona da albo guzietatik, gizonak sentitzen dituen kezka-bide ta katramillak dira bere izkribuetako mamia, ta gizontasun orretzek unkitzen gaitu. Benitez de Castro'ren ustez, "Europak ez du izan eun urtetan Unamuno bezelako gizonik".

Gizon osoa degu. Orregatik kezkatu. Kezkak eragiten dio: kezkatu dabil, kezkatu bizi da, kezka gorrian iltzen da, kezka baten ildo da bere bizitza.

Badaki Unamunok eriotzak mugatzen duela; ta ilbearrak astintzen du. Ta Salamanca'ko zelai paketsu zabaletara joaten danean, eriotzaz pentsatzen du, eriotzaren idea dauka lagun, bañan alperrik billatzen du osertzean. Noizpait bukatu bear, bearbada Argia arkitzeko amaitu bear... Beti bizi nai du, beti bizi bear du. Noiznai betirako il ditekkelako zalantzak larrimin betean dauka. "Ni mamitzen nauen gorputz au ilda —neure buruarekin ez nastutzeko "nerea" deitzen dedan orixe— ezerezera biurtzen ba naiz, eta nere anaia guziei alaber gertatzen ba zaie berenakin, mamu-illara beltza besterik ez da gure giza-leñu au, eta ezerezetik ezerezera goaz." Eta, beste batean: "Mendi nare berdea betestean, edo nere arimaren beste aizpa bat begi argietatik so egiten duela ikustean, biotza zabaltzen zait, arimaren taupada sentitzen det, eta bizi-giroaz ezaturik, nere etorkizunearn siñisten det; baña, berealaxe, ezkutuaeren abotsak susmur: "Akabatu egingo aiz!", eta eriotzaren aingeruak egoaz ikutzen nau."

Ez dauka lasaitzerik. Billaka asten da, ta ez du arkitzen, gogamenak ez dio laguntzen, ez baitu onek ildakoaz besterik ulertzen. Eta gizonak bizi nai duen ezkeren nola lagundu dizaioke pentsamenak? "Illa billatzen du pentsamenak, biziak iges egiten dio-ta..." "Zerbait ulertzeko, il egin bear du aurrenik, pentsamenean gogortu bear du."

Nola urratuko ba buruak gizonaren auzia? Bizitzaren etsai amorratua da pentsamena, ta eriotza bear du. Orregatik, bere bideetan aurrera sartuta zer arkitzen du Unamuno'k? Itxarokizunik ez da goela. "Gogamenak, gizonaren pentsamenak, bere neurrian eta eran ba da ere, arima illezkorra danik ez du probatzen, ezta denboretan zear kontzientzia edo oarmena ondatu-eziña danik ere; kontzientzia onek gorputzeko eriotzaren ondoan irauterik ez daukala baizik. Beti, esana det, bere neurrian."

Etsipen gorriak inarrosten du ba: "Gauza edozein tokitatik ikusita, beti jartzen da burua gure illezkortasun-irrikaren aurka ta ukatu egiten digu. Izan ere, bizitzaren arerioa da-ta pentsamena."

Orra auzia: ez iltzeko esaten dio biotzak gau ta egun, bañan ez dakus biderik. Eta onetara ezkeren, larrimiñetik irteteko herejiaren bidetik egiten du: "Fedea ez da pentsameneetik datorren gauza, naimenetikoa baizik (gure borondatetik datorrena baizik). Siñistu nai izatea da siñistea, ta Jainkoa siñistu batez ere, eta guziaren gañe-

tik, Jainkoa izan dedilla nai izatea. Orrela animaren illezkortasuna sifistea, illezkor dedilla nai izatea da; alabaña, ain gogor nai izan bear da, pentsamena zanpatu-ta bere gañetik pasa bear duela nai onek.”

Eta zergaitik au guzia?

Biziak eskatzen duelako, biotz irrikak eskatzen duelako; ta eskatze au da biziaren mamia, ta ez arrazoia edo pentsamena. “Zuk, Spinozak, eta irurok ez degu beñere il nai, eta beñere ez iltzeko irrirts auxe da gaurko gure izana.” Baztertu egiten du arrazoia, ta ezertarako balio ez duela esaten du bein eta berriz. Jainkoaganaño irsteko gauza ez da, bere ustez. Ona herejia. Alere iritzi onek ez du betirako lasaitzen.

Bañan bere arima muñean bertan dauka Unamuno'k biotz ikara. Betirako ilko ba-gera, zertarako dana? Zertarako? Biotzak eskatu, ta buruak ezin eman. Ez al da au al danik eta ikaragarriena?

Noizpait bukatzeko gogaiak ba zearo larritzen du. Baña beti betirako bizitzeko ideak ere ez gutxiago; ta Kierkegaard'ekin dio: “Noizpait ilbearra izugarria ba-da ere, are izugarriagoa litzake beñere ez iltzea.” Ez du gelditu nai, ez du iritxi nai, ez du pakerik nai, ez du gelditasunik nai. Eta bildurtuta ojuka: “Etzazue il denbora! Oroitzapen biurtzen ari da eten gabe gure biziera. Itxaropena da ta itxaropidea sortzen du. Utz gaitzazue bizitzen! Betikotasuna, betirako oraintasun, oroitzapen eta itxarokizunik gabe, eriotza bera da.”

Entzun dagiogun berriz: “Miñak oro itzaltzen ba-dira, baita alik garbien eta gogozkoenak ere, arrenkura guziak suntsitzen da-dira, zerk biziaren ditu doatsuak? Jainkoagatik sufritzen ez ba dute, nola maite dezateke? Eta an lorian bertan ere, piskanaka ta geroz ta bertagotik Jainkoa ba-dakusate, beti guttiz iritxi gabe, ezagukizunik ez ba-dute, irrikakizunik ez ba-dute, zalantza-kondarrrik ere gelditu ez ba-zaie, nola ez dira loakartzen?”

Ez du iñora iritxi nai; bildur da eltzeko. Ta bere filosofian alaxe gertatu zitzaion: irrika bizian idatzi zuela bizitza osoan zear, bañan elburua beñere atxiki gabe. Ba-zion berak: “Borroka da garrantzia duena ta ez garaipena.”

Batzuen ustez, alere, zaratazalea zan Unamuno ta orregatixe arrotzen zituen bere larrimiñ eta biotz ikarak, ain larri sentitu ez arren.

Ez najz ni oien aburukide. Gauza bat sifisten edo sentitzen ez danean, aixa azaltzen da sasikeria ta ondoreetan agertzen da batez ere argi ta garbi. Onengatik esaten zuen Goethe'k sentitzean berean idatzi bear dala, ta berak beti egin zuela orrela. Ta Unamunorekin orixe gertatu da. Eragin ikaragarria izan du gazteen artean aspaldidanik, eta orain ere ba-du asko, ta zerbaitengaitik gertatu da au.

Gañera sentitu gabe esan al diteke: “Bizitza egian eta egia bizitzan billatzea da nere erlijioa, naiz-eta bizi naizeño arkituko ez dedala ba dakit ere; nere erlijioa izkutuarekin eten gabe ta nekaitz

borrokatzea da; egunsentitik arratseraño Jaikoarekin borrokatzea da, Jakob'ek bere aroan egin zuan bezela.”

Oraindik bi zio aipatuko ditut bere alde. Unamuno'k berak zion, etzala urrea berak ematen zuen sosaren balioa, bere eskutik zeraman beroa baizik. Eta, au aski ez ba-litz, Jimenez Ilundain bere adiskidearekin izandako eskutitzak agertzen dute benetako kezka zuela.

Bestetik ere, askotan gertatzen da, irakurle batek Unamuno'ren liburu bat artu-ta berak sentitzen zituan gauza asko liburuan ipiñiak arkitzea. Zer adierazten du onek? Gaurkotasuna dariola orain ere Unamuno'ren lanari. Guziok, bai zerok eta bai neronek ere, sarri sentitu ditugu bere larribideak; bearbada ez arek bezin biziro, baña sentitu bai. Oiartzun zaigu bere abotsa, ta erdibitu egiten gaitu. Zer-gaitik? Gezurrezkoa dalako? Ez orixe. Ondo egiazkoa dalako, guztiz gaurkoa dalako ain zuzen.

Esistentzialista utsa danezkero, emen dezute Unamuno larrimin betean sartuta. Bañan larrimin ori baloratzen du, ta itxaropen-iturri biurtu nai du: “Oñazea da kontzientzirako bidea.” Miñak pentsarazten digu, berak jartzen gaitu bidean; ta atsegiñak gere burutik aldentzen ba gaitu, miñak biurtzen gaitu gure izanera.

Eragin gogorra du Unamuno'k. Bere alde ala bere aurka jarri gaitezke, bañan ezin geldi iñor leen bezela: Maitatu egin bear da, ala gorroto; beste amar liburu geiago irakurtzen dira, ala ezta lerrorik bat ere. Ez dago erdian geratzerik: aurrera ala atzera jo bear, eta bertatik.

Gañerakoan esistentzialista guziak bezelaxe, oiturakeritik ateratzen gaitu. Irakurri-ala piztu egiten gera, beste mundu berri bat ikusita. Kalean ikusi ez degun zerbait arkitzen degu argan; Jainkoa, arima, ta bizi-bearraz elizetan entzun ez ditugun gauza sarkorrek irakurtzen ditugu. Agustin deuna gogoratzen digu orain; Gide siñisgabea segituan. Zer da txorabio au? Zer da berotasun kiskalgarri ura? Unamuno da. Nietzsche'k aña unkitzen du, Kierkegaard'ek aña iñarrosten du. Liriku sakona da. Olerkari da.

Ondo daki au guzia “Del Sentimiento Trágico” edo beste edozein saio irakurri duenak: minduta uzten du irakurlea. Gizona geiago da biotza, arrazoia baño. Ta Unamuno'k biotzari itzegiten dion eskero. eragin bizia lortzen du.

Emendik bere arriskua: eragille izugarria Unamuno. Emendik ere bere birtutea: eragille aparta Unamuno.

Ni ez naiz iñor Moralari buruz itzegiteko, noski; ta alde orretatik ez det tutik esango. Filosofiaz ere ez. Bai ordea bere izpiritu zaletasunaz.

Izpirituzale guzizkoa degu Unamuno. Gure giroa berriz, gaikoa. Futbola dala, dirua dala, negoziuak dirala... ez bide dago arimarik. Ez esan, arren, elizak beteta daudenik. Barkatu, bañan ez dakit nik

askotan zertarako joaten geran mezetara. Gaia bide-dago, ta ez beretik. Noiz entzun dezute zuek kalean Jainkoaz itzegiten? Mintzagaia bezela bai, bearbada txolartea aixago pasatzeko agian; eta au ere, segur aski, ez asko askotan. Jainkoa, arima, biziaren adikizuna, ta abar, apaizak itzegiteko arazo bereziak bide-dira. Ta ni neu ere, au esateagatik, guziz arrigarri natzaizue guzioi. Ez da ala? Ta, zergaitik? Giro gaikoaia baño gaikoiagoa degulako, arima ta berari dagozkion arloak gure bizimodutik at daudelako, materialista gogorrek geralako.

Unamuno ez ordea. Tai-gabe mintzaten zaigu gure etorkizunaz, tai-gabe bizitzaz eta eriotzaz, tai-gabe gizonari dagozkion arloez. Beraz, gure giro txar onetan, jaso egiten gaitu, gu baño gorago bait dago. Ta alde onetatik, ezin uka dezake inork oso oso egokia dala. Zuzpertz egiten digu biotza, piztu egiten gaitu, urduri utzita. Lozorro ta gezur-raren bidez lortuko ba-da pakea, ez du zertarako nai; ta sasi-pake au iltzeko asmotan dio: "Pakea! Pakea! Pakea! Ala egiten dute korroka gure zingirako igel eta txauburu guziak."

Ortaz, ondo dago Unamuno'ren liburu okerrak kondenatzea: onela, ba-daki irakurleak zer arriskutan sartu diteken irakurtzean, eta ba-dakike nora ez jo. Bañan, ori dala bide, bere liburu ta izkribu guziak baztertzea, jokaera kaltegarria irudituko litzaidake.

Batzutan herejea degu Unamuno, bai. Baña, zer dira inguratzen gaituzten gaikoi amurratu oiek? Zer dira lagun-urkoarekiko maitasunaz arrastorik ez dakitenak? Ta beren etekiñei baizik begiratzen ez duten oiek, zer dira? Herejeak baño kondenagarriagoak ez al dira kristautasunarentzat? Gaur berekoikeria nagusi dala-ta, zer ote da txarrago?

"Españan ez dago herejerik —zion Unamuno'k— federik ez da goelako." Eta ez al da egia?

Materialismoak josita gaude. Ta au galdetzen dizuet: Unamuno kaltegarri izan ba diteke, zer da gure giro gaikoi nazkagarri au?

Unamuno ezagutu duenak ez dauka aaztutzerik, eta alde batera ala bestera jotzen du. Astindu egiten du, gogor, eta ez dago geroztik txatxukeritan ibiltzerik. Arima-gosea ixiotzen du, dirukeria ondartzten du, ta berari eskerrak arkitu degu askok gure burua.

Eta, au esanda, eskierki agintzen dizuet au, kontutan ar dezazuten: naiago dedala nik Unamuno eragillea, bere akatsak eta guzti, bere ere kezkatu ez diran sasi zentzudun berekoi guziak baño.